

Ο εξαιρετικά συνεργάσιμος και μελετηρός περί τα ιστορικά θέματα μαθητής μου Λιάνος Γεώργιος, με προσωπική πρωτοβουλία και εκκινούμενος από ιστορικές, δημιουργικές ανησυχίες, συνέγραψε την ακόλουθη εργασία εν είδει ιστορικού δοκιμίου, την οποία σας παραδίδω κτήμα ες αεί, προς εμπλουτισμό της ιστορικής σας σκέψης και συνείδησης.

Η καθηγήτριά του
Αμαλία Ηλιάδη (ΠΕ02)

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών
<<Ελευθέριος Βενιζέλος>>
ΙΔ' Πανελλήνιος Μαθητικός Διαγωνισμός Δοκιμίου

Θέμα<< Η προσωρινή κυβέρνηση Θεσσαλονίκης (1916 – 1917)

και ο ρόλος της στις εσωτερικές εξελίξεις >>

Λιάνος Ε. Γεώργιος

Γ2 Γυμνασίου

Μουσικό Σχολείο Τρικάλων. Τρίκαλα, Ιανουάριος 2016

Μια εποχή σπουδαίων γεγονότων και ανακατατάξεων υπήρξε η περίοδος που εξετάζουμε , στην οποία διαδραματίστηκαν σημαντικές δράσεις και επηρέασαν τις μετέπειτα εξελίξεις στην εσωτερική πολιτική σκηνή. Τα γεγονότα της εποχής αφορούν τη συγκρότηση της προσωρινής κυβέρνησης Θεσσαλονίκης (1916 – 1917) και το ρόλο που έπαιξε στα εσωτερικά θέματα της χώρας. Δύσκολος ήταν ο ρόλος των πολιτικών αρχηγών της γενιάς εκείνης, ιδιαίτερα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Για να καταλάβουμε και να αποτιμήσουμε τη δράση του στο διάστημα της παρουσίας του στη Θεσσαλονίκη, πρέπει να αναφερθούμε στις ουσιαστικές ιστορικές εξελίξεις και διαδικασίες που είχαν ως κατάληξη την εκδήλωση του κινήματος της<< Εθνικής Αμύνης>> (Αύγου -

στος 1916). Προφανώς έχουμε τη σύγκρουση δύο πολιτικών κόσμων, πράγμα όχι ιδιαίτερα παράδοξο στην ελληνική πραγματικότητα.

Τον Αύγουστο λοιπόν του 1916 εκδηλώθηκε μέσα στο αποκορύφωμα του εθνικού διχασμού, για εθνικούς αρχικά λόγους, το κίνημα της << Εθνικής Αμύνης >>. Το κίνημα αυτό είχε ως σκοπό να προσλάβει φιλοαντατική, φιλοβενιζελική - αντικωνσταντινική διάθεση ως προς το λαό και να αποφύγει κάθε περιττή τριβή με το αντίπαλο δέος της άλλης κυβέρνησης. Ο Βενιζέλος ήταν αποφασισμένος να ταχτεί με το πλευρό της Αντάντ στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά από την αντίπερα όχθη, το Στέμμα είχε ως σκοπό την πολιτική της ουδετερότητας, κάτι που σαφώς ήταν υπέρ των Κεντρικών Δυνάμεων. Ο Βενιζέλος, κατά την διάρκεια του κινήματος ταξιδεύει στην Κρήτη, όπου μαζί με τους: ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη και στρατηγό Παναγιώτη Δαγκλή, τη λεγόμενη <<Τριανδρία>>, οργανώνει προσωρινή κυβέρνηση. Ως έδρα της προσωρινής αυτής κυβέρνησης θα χρησιμοποιηθεί λίγο αργότερα και για μια διετία (1916 - 1917) η δεύτερη τη τάξη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας, η Θεσσαλονίκη. Από εκεί και για τη διάρκεια δυο ετών ο Βενιζέλος θα κατέβαλλε δυνάμεις μαζί με τους συνεργάτες του, ώστε να ταχθεί η Ελλάδα στο πλευρό της Αντάντ στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, να οργανωθεί καλύτερα το πολίτευμα, να ανασυνταχθεί ο στρατός και να οργανωθούν οι τομείς της διοίκησης, κάτι που εν μέρει χρειάζεται η Ελλάδα ακόμη και σήμερα.

Έτσι δημιουργήθηκε η Ελλάδα των δύο πλευρών: από την μια το <<Κράτος των Αθηνών >> με αρχηγό τον Βασιλέα - Κυβερνήτη Κωνσταντίνο και από την άλλη το <<Κράτος της Θεσσαλονίκης >> με αρχηγό τον παραιτηθέντα πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο. Τότε αρχίζει η περίοδος που οι ξένες δυνάμεις (κυρίως η Αγγλία και η Γαλλία) επεμβαίνουν και πιέζουν (ούτε πρώτη είναι ούτε τελευταία φορά) την Ελλάδα να είναι στο πλευρό της Αντάντ και να πολεμήσει τις κεντρικές δυνάμεις στο Μακεδονικό Μέτωπο. Οι εκπρόσωποι της προσωρινής κυβέρνησης φτάνουν στη Θεσσαλονίκη στις 26 Σεπτεμβρίου 1916 για να αρχίσουν από εκεί το δύσκολο έργο τους. Το <<Κράτος της Θεσσαλονίκης>> εξαπλώνει τη δύναμη του σχεδόν σε όλη τη Μακεδονία, στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου στην Κρήτη και στην Πιερία. Η επιλογή της Θεσσαλονίκης δεν ήταν καθόλου τυχαία. Ο Βενιζέλος και οι συνεργάτες του επέλεξαν τη Θεσσαλονίκη ως κέντρο της προσωρινής κυβερνήσεως, όχι μόνο γιατί είχαν περισσότερους οπαδούς σε σχέση με άλλες πόλεις, αλλά γιατί από εκεί θα μπορούσαν να οργανωθούν καλύτερα, κυρίως θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν οποιαδήποτε εισβολή από τους Βουλγάρους στο Μακεδονικό πεδίο στέλνοντας έγκαιρα στρατό στο μέτωπο.

Αξίζει να αναφερθεί ακόμα μια αιτία που έκανε το Βενιζέλο να επιλέξει τη Θεσσαλονίκη. Ο Βενιζέλος θα μπορούσε εκεί να δημιουργήσει ένα πολίτευμα κοντά στο Δημοκρατικό με στρατιωτική οργάνωση. Αυτό οφείλεται στο ότι η Θεσσαλονίκη είχε μια τεράστια σημασία ιστορία, η οποία έδινε στους πολίτες της μια ιδεολογική ατμόσφαιρα και μια εξέχουσα ιστορικοπολιτική δυναμικότητα για την υπεράσπιση των αξιών της αβασίλευτης δημοκρατίας. Όλες αυτές οι αντιλήψεις που υπήρχαν ώθησαν τον Βενιζέλο, τον Παύλο Κουντουριώτη και τον Παναγιώτη Δαγκλή να μεταφέρουν την προσωρινή κυβέρνηση σε αυτή την πόλη, γιατί σε αυτές τις αντιλήψεις στηριζόταν εν μέρει το πολίτευμα <<μοντέλο>> του Ελευθερίου Βενιζέλου, χωρίς να κρίνει απαραίτητα την Αβασίλευτη Δημοκρατία. Έτσι στήθηκε στη Θεσσαλονίκη μια κυβέρνηση η οποία αποτελούνταν από την <<Τριανδρία>> που εκτελούσε και τα τρία είδη πολιτικής εξουσίας: <<συντακτική>>, <<νομοθετική>> και <<εκτελεστική>>. Επίσης η κυβέρνηση αποτελούνταν από 9 υπουργούς - συμβούλους. Τα υπουργεία που

δημιουργήθηκαν δεν έφερναν τίτλους για λόγους πολιτειακής <<οικονομίας >>. Σε σχέση με τις σημερινές κυβερνήσεις εκείνη η κυβέρνηση είχε τρία επιπλέον πολύ σημαντικά υπουργεία που η Ελλάδα χρειάζεται ακόμη και σήμερα λόγω των προσφύγων που έχουν εγκατασταθεί στη χώρα μας: 1^ο Το υπουργείο << περιθάλψεως των οικογενειών των επιστράτων και προσφύγων>> 2^ο Το υπουργείο <<Δημοσίων κτημάτων και εσωτερικού αποικισμού>> και 3 Το υπουργείο <<Προμήθειας και κατανομής τροφίμων>> Αυτά τα τρία υπουργεία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην καλύτερη οργάνωση των επιτακτικών αναγκών της τότε συγκυρίας. Αυτό επίσης δείχνει πόσο πρωτοποριακή ήταν η κυβέρνηση εκείνη σε θέματα οργάνωσης, αλλά και σε θέματα που αφορούσαν τις ανάγκες του λαού σε σχέση με την εποχή της, γιατί και σήμερα ο λαός μας βιώνει καταστάσεις με παρόμοια ζητήματα, σαν εκείνα που είχε να φέρει εις πέρας η προσωρινή κυβέρνηση, χωρίς να έχουν πάντα αποτελεσματική αντιμετώπιση.

Εκτός αυτών η προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης είχε να εστιάσει και σε θέματα σχετικά με το ποιο θα είναι το πολίτευμα της χώρας, την ανασύ-νταξη του στρατού την αύξηση των συνόρων του << κράτους της Θεσσαλονί-κης >> έως τη Θεσσαλία (κάτι που θα ήταν πολύ σημαντικό γιατί η Θεσσαλία ήταν ο σιτοβολώνας της χώρας και θα μπορούσαν να προμηθεύονται αρκετά προϊόντα για τροφή), αλλά επίσης ήθελε να πετύχει και την οικονομική υποστή-ριξη του Βενιζελικού καθεστώτος.

Από τα χρόνια της επανάστασης του '21 μέχρι σήμερα στις πολιτικές εξελίξεις της χώρας σημαντικό ρόλο παίζουν οι αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης. Καθοριστικό ρόλο έπαιξαν και στην περίοδο της << Προσωρινής Κυβερνήσεως >>, καθώς οι ξένες δυνάμεις αναμείχτηκαν στα πολιτικά πράγματα της χώρας. Όπως τότε έτσι και πάντα η Ελλάδα <<τρέχει >> να εξυπηρετήσει τα όσα της αναθέτουν οι Μεγάλες Δυνάμεις του εξωτερικού χωρίς όμως να έχει ουσιαστική υποστήριξη από αυτές στις δύσκολες στιγμές της. Ο Βενιζέλος, όπως αναφέρθηκε πιο πριν, ήθελε από την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου να ταχθεί η Ελλάδα στο πλευρό της Αντάντ και να ξεκινήσει άμεσα τον πόλεμο εναντίον των Κεντρικών Δυνάμεων, κάτι που έγινε όταν το <<κράτος της Θεσσαλονίκης>> οργανώθηκε, αλλά και εφόσον ο Βενιζέλος κατάφερε να πετύχει (λόγω της χαρισματικής του ηγεσίας) υποστήριξη από τις ευρύτερες πολιτικές δυνάμεις αλλά και τους αξιωματικούς του στρατού.

Όλα αυτά οδηγούν την Ελλάδα σε σκληρά και θλιβερά γεγονότα λόγω του διχασμού και της επέμβασης των ξένων δυνάμεων. <<Τα Νοεμβριανά>> θυμίζου-ν τις σημερινές διαδηλώσεις αντιεξουσιαστών κατά της κυβέρνησης ή τις αντιδράσεις από διαδηλωτές – υποστηρικτές άλλων κομμάτων που διαδηλώνουν κατά του κυβερνώντος κόμματος. Όμως υπάρχει μια βασική διαφορά ανάμε-σα στα << Νοεμβριανά>> και στις σημερινές διαδηλώσεις. Για να ξεκινήσουν τα <<Νοεμβριανά>> εμπλέκονται η Αγγλία και η Γαλλία στέλνοντας στρατό στην Αθήνα, (επωφελούμενοι από το ότι ο Βενιζέλος είχε κηρύξει τον πόλεμο στις κεντρικές δυνάμεις) εφόσον ήθελαν να πετύχουν την ολοκληρωτική υπο-στήριξη της Ελλάδας με σκοπό να κάνουν το Βασιλιά Κωνσταντίνο να παραι-τηθεί και να έχουν τον πλήρη έλεγχο της Ελλάδας μέσω του Βενιζέλου. Απ' την άλλη, στην εποχή μας οι διαδηλώσεις γίνονται κυρίως για τα μέτρα και τα μνη-μόνια που επιβάλλουν στην Ελλάδα οι δυνάμεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Ποία μεγάλη διαφορά!) Έτσι λοιπόν έγιναν σκληρές μάχες του συμμαχικού στρατού εναντίον του στρατού του βασιλιά και όλο αυτό εξελίχθηκε σε σκληρό πόλεμο εναντίον των Βενιζελικών. Το <<Κράτος των Αθηνών >> επέβαλε διώξεις,

φόνους, φυλακίσεις στους Βενιζελικούς με αποκορύφωμα το διαβόητο <<ανάθεμα >> κατά του Ελευθερίου Βενιζέλου με τη συμμετοχή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών στο Πεδίον του Άρεως. Αυτά τα γεγονότα ανάγκασαν την προσωρινή κυβέρνηση στις 24 Νοεμβρίου 1916 να κηρύξει έκπτωτο του θρόνου τον Κωνσταντίνο, με τη δικαιολογία ότι ο Βασιλιάς και το Έθνος έχουν μεταξύ τους <<χάσμα αγεφύρωτο>>. Με αυτές τις πράξεις η προσωρινή κυβέρνηση θα πετύχει την παραίτηση του Κωνσταντίνου από το θρόνο μερικούς μήνες αργότερα με τη βοήθεια των συμμαχικών δυνάμεων στις 30 Μαΐου 1917, κάτι που σταδιακά θα οδηγήσει στην επιστροφή του Βενιζέλου στην Αθήνα. Αυτή ήταν εν μέρει μια επιτυχία της << Προσωρινής Κυβερνήσεως >> σε σχέση με τις σημερινές κυβερνήσεις (όπου στις διαδηλώσεις έχουμε τραυματισμούς διαδηλωτών από τα ΜΑΤ) και δείχνει το πόσο προνοητικός ήταν ο Βενιζέλος σε θέματα που αφορούσαν την προστασία των πολιτών της Ελλάδας αλλά και του πολιτεύματος της χώρας.

Τελειώνει λοιπόν η περίοδος του εθνικού διχασμού και το καλοκαίρι του 1917 ο Βενιζέλος επιστρέφει στην Αθήνα για να γίνει και πάλι ο πρωθυπουργός της Ελλάδας. Με τον ερχομό του επανάφερε την παλιά βουλή του 1915 η οποία ονομάστηκε ειρωνικά η << Βουλή των Λαζάρων >>. ⁶ Έκλεισε έτσι μια διετία (1915 – 1917) στην οποία κατάφερε να πετύχει με τη βοήθεια των δύο πολιτικών συνεταιρών του τα ύψιστα σε πολλούς τομείς όπως π.χ. στην οικονομία (σύναψε δάνειο 25 εκατομμυρίων δραχμών με χαμηλό επιτόκιο), στη γεωργία (πέτυχε πολύ σημαντικές ρυθμίσεις για τους αγρότες όπως την αναγνώριση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας), αλλά και στην παιδεία και τον πολιτισμό έγιναν σημαντικές παρεμβάσεις. Τότε ιδρύθηκε το <<Μακεδονικό Μουσείο>>, καθιερώθηκαν οι υποτροφίες στα σχολεία (μεγάλο οικονομικό βοήθημα για σπουδαστές που συνεχίζει να υφίσταται και σήμερα). Υπήρξε μέριμνα για τα Ελληνικά, τα Ισραηλιτικά και τα μουσουλμανικά σχολεία (πόσο προοδευτικό μέτρο υπέρ της διαφορετικότητας των πολιτισμών). Στα μνημεία της χώρας δόθηκε ιδιαίτερη μέριμνα (Τι κρίμα που εμείς σήμερα συναντάμε λουκέτα σε αρχαιολογικούς χώρους). Αυτά είναι μόνο μερικά από τα επιτεύγματα αυτής της κυβέρνησης. Φανταστείτε ότι και ο μισθός των ιερωμένων τότε καθιερώθηκε, κάτι που ισχύει μέχρι στις μέρες μας .

Όμως υπήρξαν και προβλήματα στους τομείς κυρίως της διοίκησης και της δικαιοσύνης. Πολλοί δικαστικοί υπάλληλοι απολύθηκαν επειδή δεν ήταν αρεστοί στο καθεστώς ή επειδή αντιστέκονταν και δεν αποδέχονταν τη συνταγματικότητα -νομιμότητα της << Προσωρινής Κυβερνήσεως >> (σήμερα απολύονται λόγω των μνημονίων και της οικονομικής κρίσης). Όλες αυτές οι δυσκολίες μπροστά στις μεταρρυθμίσεις που πέτυχε αυτή η κυβέρνηση σε ελάχιστο χρόνο και με ελάχιστη γραφειοκρατία, δεν κατάφεραν να μειώσουν την εικόνα ότι η πολιτική του Βενιζέλου υπήρξε αποτελεσματική, ούτε κατάφεραν να δημιουργήσουν κακές εντυπώσεις για το καθεστώς αυτό, παρά μόνο αναφέρονται ως δυσχερείς στιγμές στην ιστορία της.

Συμπερασματικά, ο Βενιζέλος με τις πολιτικές του προσεγγίσεις έδειξε ότι ήταν και θα είναι ένας από τους σημαντικότερους πολιτικούς της νεότερης Ελλάδας, ο οποίος με τη διορατικότητα του κατάφερε να πετύχει τα μέγιστα στην αρχή της θητείας του για την Κρήτη, η οποία με πολλούς αγώνες πέτυχε την ένωση της με την Ελλάδα. Ο ίδιος, ως πρωθυπουργός, κατάφερε να εντάξει την γενέτειρα του στα εδάφη της πατρίδας μας μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων. Αλλά και ως μετέπειτα πρωθυπουργός της Ελλάδας λόγω των πολιτικών του βλέψεων και της αποφασιστικότητας του είχε καταφέρει όχι μόνο να

φέρει την χώρα μας στα σημερινά σύνορα που έχει (λόγω της μεγάλης σε σημασία νίκης των συμμάχων στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο), αλλά και να τα επεκτείνει ακόμη περισσότερο κάτι που δεν κατάφεραν να διατηρήσουν οι διάδοχοι του. Στη σημερινή εποχή μελετάμε τα γεγονότα και βλέπουμε τα αποτελέσματα των πολιτικών αποφάσεων της περιόδου 1916 -1917 και μπορούμε να κρίνουμε κατά πόσο πέτυχε ο Βενιζέλος ως αρχηγός της << Προσωρινής Κυβερνήσεως >> στη Θεσσαλονίκη και κατά πόσο τέθηκαν κάποιες βάσεις για τις μετέπειτα εξελίξεις. Όποια και να 'ναι η άποψή μας, πρέπει ως Έλληνες να είμαστε ευγνώμονες απέναντι στην προσωπικότητα ενός τόσο μεγάλου και πολύ σημαντικού πολιτικού άντρα, ο οποίος αποτελεί παράδειγμα για τους νεότερους πολιτικούς της Ελλάδας γιατί είχε στο μυαλό του μόνο το εθνικό συμφέρον. Ο ίδιος έλεγε: <<...είναι ανάγκη να αποκατασταθεί η εθνική ενότητα της χώρας και το έθνος αντιμετώπιση ομονοούν τους περιβάλλοντας αυτό κινδύνους >>. Οι πολιτικές του πράξεις έχουν και θα έχουν αντίκτυπο στο μέλλον. Ας μην λησμονούμε την πολιτική του κληρονομιά και ας μελετάμε το έργο του σε βάθος, κάτι που θα μας φανεί πολύ χρήσιμο μιας και <<...η ιστορία πάντα επαναλαμβάνεται άσχετα αν τούτο εκλαμβάνεται ως φάρσα ή ως κωμωδία ή ακόμα και ως τραγωδία >> (Καρλ Μαρξ).

Υποσημειώσεις

- Μοσχόπουλος Γ.1998, *Ιστορία του νέου Ελληνικού κράτους*. Αθήνα: Α.Χριστάκη,τ.Α'(1832-1940). σ.139- 140
- Πετρίδης Π, Νάκος Γ, Αναστασιάδης Γ, Χιονίδης Γ, Χεκίμογλου Ε, Σατραζάνης Α.1994,*Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη Θεσσαλονίκη, η Προσωρινή Κυβέρνηση(1916-1917)*.Θεσσαλονίκη:ΕΤΕ Πολιτιστικό κέντρο Βορείου Ελλάδος,,σ.46.
- ,□ Πετρίδης Π, Νάκος Γ, Αναστασιάδης Γ, Χιονίδης Γ, Χεκίμογλου Ε, Σατραζάνης Α.1994, *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη Θεσσαλονίκη, η Προσωρινή Κυβέρνηση(1916-1917)*.Θεσσαλονίκη:ΕΤΕ Πολιτιστικό κέντρο Βορείου Ελλάδος,σ.47-51
- ,⁶ Γαρδίκι Κατσιαδάκη Ε(επιστ.επιμ.).2010,*Στα χρόνια του Βενιζέλου: Εσωτερική και Εξωτερική Πολιτική Οικονομία – Εκπαίδευση – Πολιτισμός*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα. Ερευνών και Μελετών << Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος>>-ΥΠ.Ε.Π.Θ , σ.47.
- Πετρίδης Π, Νάκος Γ, Αναστασιάδης Γ, Χιονίδης Γ, Χεκίμογλου Ε, Σατραζάνης Α.1994,*Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη Θεσσαλονίκη, η Προσωρινή Κυβέρνηση(1916-1917)*.Θεσσαλονίκη:ΕΤΕ Πολιτιστικό κέντρο Βορείου Ελλάδος,σ.70-72

Βιβλιογραφία

Ελληνόφωνη

1. Γαρδίκι Κατσιαδάκη Ε, (επιστ.επιμ.). *Στα χρόνια του Βενιζέλου: Εσωτερική και Εξωτερική Πολιτική – Οικονομία – Εκπαίδευση – Πολιτισμός*, Εθνικό Ίδρυμα. Ερευνών και Μελετών << Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος>>-ΥΠ.Ε.Π.Θ., Αθήνα 2010.
2. Κόκκινος Α. Διονύσιος, *Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, τ.3^{ος}, Μέλισσα, Αθήνα 1971.
3. Μοσχόπουλος Γ, *Ιστορία του νέου Ελληνικού κράτους, Πολιτικές Προσεγγίσεις*, τ.Α' (1832-1940), Α. Χριστάκη, Αθήνα 1998 (β' εκδ.).
4. Πετρίδης Π, Νάκος Γ, Αναστασιάδης Γ, Χιονίδης Γ, Χεκίμογλου Ε, Σατραζάνης Α, *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη Θεσσαλονίκη' η Προσωρινή Κυβέρνηση (1916-1917)*, ΕΤΕ Πολιτιστικό κέντρο Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 1994.